

BEOS-2288/25

Warszawa, 12 grudnia 2025 r.

Do druku nr 1892

Pan
Włodzimierz Czarzasty
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej

Opinia w sprawie oceny skutków regulacji poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw (druk sejmowy nr 1892)

Na podstawie art. 34 ust. 9a uchwały Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 lipca 1992 r.
– Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej (Monitor Polski z 2022 r. poz. 990, ze zm.)
sporządza się następującą opinię:

I. Problem, który zamierzają rozwiązać Wnioskodawcy

Wnioskodawcy wskazują, że w 2024 r. procedura przymusowego odbioru osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką była stosowana ponad 1200 razy. Oznacza to, że jest to procedura stosunkowo powszechna i w każdym przypadku stwarza ryzyko dla wszystkich zaangażowanych, a szczególnie dzieci, dla których jest to traumatyczne przeżycie. W ocenie Wnioskodawców obowiązujące regulacje w niedostateczny sposób zapewniają przestrzeganie zasady dobra dziecka podczas procedury odbierania małoletnich dzieci, a także nie zapewniają dostatecznej transparentności procedury przymusowego odebrania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, przy zapewnieniu poszanowania praw wszystkich zaangażowanych stron.

II. Rozwiązanie rekomendowane przez Wnioskodawców

W celu rozwiązania zidentyfikowanego problemu Wnioskodawcy proponują nowelizację ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego¹ (dalej: k.p.c.). Zmiany dotyczą postępowania w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. W art. 598⁵ § 1 k.p.c. Wnioskodawcy proponują dodanie odesłania do art. 577 k.p.c., zgodnie z którym

¹ Dz. U. z 2024 r. poz. 1568, ze zm.

sąd opiekuńczy może zmienić swe postanowienie nawet prawomocne, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy. W art. 598⁶ k.p.c. mają zostać dodane przepisy wprowadzające obowiązek sporządzenia przez kuratora sądowego protokołu z czynności związanych z przymusowym odebraniem, określające treść protokołu, w tym załącznik z zapisem obrazu i dźwięku czynności przymusowego odebrania², a także postępowanie z protokołem. W art. 598⁹ k.p.c. Wnioskodawcy proponują dodanie przepisów, które przewidują obowiązkową obecność psychologa podczas przymusowego odebrania.

Wnioskodawcy proponują także nowelizację ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych³. Zmiany polegają na rozszerzeniu listy obowiązków zawodowego kuratora sądowego o obowiązek rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu i dźwięku czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Szczegóły wykonywania tego obowiązku ma określić, w drodze rozporządzenia, Minister Sprawiedliwości.

Proponowana ustawa ma wejść w życie z dniem 1 stycznia 2026 r.

III. Inne rozwiązania rozważane przez Wnioskodawców

Wnioskodawcy wskazują, że nie rozważali innych rozwiązań, gdyż nie ma możliwości podjęcia alternatywnych w stosunku do projektowanej ustawy środków umożliwiających osiągnięcie zamierzonego celu.

IV. Rozwiązania przyjmowane w innych państwach, w szczególności państwach członkowskich OECD/UE

W państwach członkowskich OECD/UE stosowane są różne rozwiązania mające na celu zapewnienie przestrzegania zasady dobra dziecka podczas procedury przymusowego odbierania małoletnich⁴. Na przykład w Austrii sąd może z urzędu odstąpić od wykonania orzeczenia w zakresie przymusowego odbioru dziecka, gdy zagraża to dobru dziecka. W Niemczech przymusowe odebranie dziecka jest środkiem ostatecznym. W przypadku naruszenia nakazu wykonania dotyczącego przekazania dziecka lub dostępu do niego sąd może nałożyć na stronę zobowiązaną grzywnę, a jeśli nie można jej wyegzekwować, może orzec karę pozbawienia wolności. W pewnych okolicznościach można również bezpośrednio orzec karę pozbawienia wolności. Maksymalna grzywna dla jednej osoby wynosi 25 000 EUR, a maksymalny wymiar kary pozbawienia wolności wynosi sześć miesięcy. Nie dopuszcza się użycia siły wobec dziecka, jeżeli musi ono zostać

² Należy zauważyć, że projekt odsyła w tym zakresie do art. 11 pkt 5 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych. Przepis ten nie dotyczy rejestracji obrazu i dźwięku. Na podstawie projektu ustawy należy przyjąć, że chodzi o odesłanie do projektowanego art. 11 pkt 6 ustawy o komornikach sądowych.

³ Dz. U. z 2023 r. poz. 1095, ze zm.

⁴ *Parental responsibility - child custody and contact rights*, https://e-justice.europa.eu/topics/family-matters-inheritance/parental-responsibility-child-custody-and-contact-rights_en [wszystkie źródła internetowe cytowane w niniejszej opinii zostały sprawdzone 10 XII 2025 r.].

przekazane w celu umożliwienia wykonywania prawa do kontaktów. Użycie siły wobec dziecka jest dopuszczalne tylko wtedy, gdy leży to w jego najlepszym interesie i nie ma możliwości wyegzekwowania zobowiązania za pomocą mniej dotkliwych środków. Podobnie w Szwecji w pierwszej kolejności sąd zazwyczaj stara się o dobrowolne przekazanie dziecka. Jeśli nie jest to możliwe, sąd może podjąć decyzję o nałożeniu grzywny warunkowej lub odebraniu dziecka. Przymusowe odebranie dziecka jest środkiem nietypowym, stosowanym wyłącznie w przypadku, gdy nie ma możliwości rozwiązania sytuacji w inny sposób oraz w celu zapobieżenia poważnej krzywdzie dziecka.

Jeśli chodzi o wymóg obecności psychologa przy przymusowym przekazaniu dziecka, to w większości państw członkowskich UE brak jest ustawowego wymogu stałej obecności psychologa przy fizycznym przekazaniu dziecka⁵. Psycholog może zostać włączony *ad hoc* decyzją sądu lub organu wykonującego (np. służb ochrony dziecka/kuratora). Na przykład w Belgii sąd określa charakter środków wykonawczych i warunki ich wykonania, biorąc pod uwagę dobro dziecka, a w razie konieczności wyznacza osoby upoważnione do towarzyszenia urzędnikowi sądowemu w egzekwowaniu postanowienia. W Estonii w sprawach dotyczących dostępu do dziecka komornik w postępowaniu egzekucyjnym współpracuje z przedstawicielem samorządu lokalnego, który posiada doświadczenie w kontaktach z dziećmi. W Hiszpanii przekazanie dziecka może odbywać się w neutralnych ośrodkach (*Puntos de Encuentro Familiar*, PEF) tworzonych przez poszczególne wspólnoty autonomiczne, w których przekazanie i kontakty odbywają się z udziałem zespołów specjalistów, w tym psychologów⁶. W Rumunii, zgodnie z kodeksem postępowania cywilnego⁷, przekazanie dziecka przeprowadza się w obecności przedstawiciela Dyrekcji Generalnej ds. Pomocy Społecznej i Ochrony Dzieci (*direcției generale de asistență socială și protecția copilului*) oraz, jeśli ta uzna to za konieczne, wyznaczonego przez nią psychologa. Obecność psychologa nie jest konieczna, jeżeli przedstawiciel Dyrekcji posiada takie kwalifikacje. Według informacji zamieszczonych w portalu e-Justice w żadnym z państw członkowskich UE nie występuje obowiązek rejestrowania przebiegu czynności w sytuacji przekazywania dziecka.

⁵ Ibidem.

⁶ Informacje ze strony internetowej administracji Madrytu, <https://www.madrid.es/portales/munimadrid/es/Inicio/Infancia-y-familia/Puntos-de-Encuentro-Familiar-PEF-/?vgnextfmt=default&vgnextoid=9ad740bca9e45210VgnVCM2000000c205a0aRCRD&vgnnextchannel=2fbfb7dd3f7fe410VgnVCM1000000b205a0aRCRD>, Informacje ze strony internetowej rządu wspólnoty autonomicznej Andaluzji, <https://www.juntadeandalucia.es/organismos/justiciaadministracionlocalyfuncionpublica/areas/justicia/encuentro-familiar.html>.

⁷ *Codul de procedură civilă din 1 iulie 2010*, <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/140271>.

V. Skutki prawne projektowanej ustawy

1.

Sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką uregulowano obecnie w oddziale 5 k.p.c.⁸. Postępowanie w powyższych sprawach toczy się w dwóch fazach, rozstrzygającej (rozpoznawczej) oraz realizacyjnej (wykonawczej). Faza rozpoznawcza uregulowana jest w art. 598¹-598⁵ k.p.c. Faza wykonawcza postępowania podlega art. 598⁶-598¹⁴ k.p.c. Sprawa o nakazanie oddania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką może być przedmiotem samodzielnego postępowania albo rozpoznawana łącznie ze sprawą o rozstrzygnięcie dotyczące władzy rodzicielskiej (art. 598² § 3 k.p.c.)⁹.

W literaturze wskazuje się, że osobami, których dotyczy powyższe postępowanie, są:

- 1) małoletnie dziecko pozostające pod władzą rodzicielską lub opieką prawną;
- 2) małoletni, wobec którego orzeczono umieszczenie w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub rodzinie zastępczej;
- 3) dziecko do lat 16 uprowadzone za granicę, pozostające pod władzą rodzicielską, opieką prawną bądź faktyczną;
- 4) nieletni umieszczony w placówce opiekuńczo-wychowawczej lub ośrodku szkolno-wychowawczym;
- 5) osoba ubezwłasnowolniona¹⁰.

Zgodnie z obowiązującym art. 598⁵ § 1 k.p.c. w postanowieniu o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką sąd określa termin, w jakim zobowiązany powinien oddać uprawnionemu osobę podlegającą władzy rodzicielskiej lub pozostającą pod opieką. Wnioskodawcy proponują, aby do tej regulacji dodać zdanie, zgodnie z którym: „Przepis art. 577 stosuje się”. Przepis ten stanowi, że: „sąd opiekuńczy może zmienić swe postanowienie nawet prawomocne, jeżeli wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy”. Skutkiem dodania tej regulacji będzie wyraźne dopuszczenie możliwości zmiany postanowienia (nawet prawomocnego), i o ile wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy, w postępowaniach o odebranie osoby podlegającej władzy

⁸ Zob. przykładową literaturę na ten temat: J. Gudowski, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, „Przegląd Sądowy” 2002, nr 1, s. 17 i n.; J. Jagieła, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, „Monitor Prawniczy” 2002, nr 19, s. 871 i n.; J. Jagieła, *Postępowanie w sprawach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką (stadium wykonawcze)*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 6, s. 247 i n. Ponadto zob. Z. Świeboda, *Orzekanie i wykonywanie orzeczeń w sprawie o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, „Monitor Prawniczy” 2003, nr 1, s. 17 i n.; Z. Świeboda, *Wykonanie orzeczeń o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką*, „ZN IBPS” 1976, nr 4, s. 103 i n.; G. Niemiałowska, *Postępowanie o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w świetle przepisów art. 598¹-598¹³ k.p.c.*, „Rodzina i Prawo” 2007, nr 1, s. 12 i n.

⁹ T. Żyznowski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom III. Komentarz. Art. 425–729*, Warszawa 2020, Legalis, kom. do art. 598¹, nb 9.

¹⁰ Ł. Wirkus, *Działania kuratora sądowego w sytuacji odebrania dziecka – procedury i rekomendacje* [w:] *Metodyka pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2024, s. 582.

rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Obecnie jest to możliwe „w skrajnych i wyjątkowych przypadkach”, co wynika z orzecznictwa SN.

W postanowieniu z 17.03.2021 r.¹¹ SN zwrócił uwagę na zagadnienie możliwości stosowania art. 577 k.p.c. w odniesieniu do orzeczeń sądu zapadających w postępowaniu wykonawczym na skutek ewentualnych nowych okoliczności powstających na tym etapie, w związku z realizacją orzeczenia. Jak wyjaśniono: „Sąd, który wydał na wniosek uprawnionego postanowienie zlecające kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie dziecka (art. 598⁶ k.p.c.), jest zobligowany do zapewnienia, by postępowanie wykonawcze przebiegało w taki sposób, by dobro dziecka nie zostało naruszone, zwłaszcza by nie doznało ono krzywdy fizycznej lub moralnej. Może to skutkować wstrzymaniem wykonania orzeczenia do czasu ustania stanu zagrożenia i wydaniem stosownych zarządzeń zapewniających przeprowadzenie procedury wydania dziecka w sposób nie naruszający jego dobra, w tym zmierzających do przywrócenia lub wzmocnienia więzi między dzieckiem a rodzicem, który ma przejąć nad nim pieczę, zneutralizowania postępowania rodziców, pochłoniętych własnym sporem, nie dostrzegających potrzeb dziecka i czyniących z jego wydania zdarzenie traumatyczne, pociągające za sobą znaczne ryzyko szkód psychicznych (art. 598¹² k.p.c.). Okoliczności tego rodzaju nie stanowią – wobec treści art. 598⁵ § 5 k.p.c. – podstawy zmiany prawomocnego postanowienia nakazującego powrót dziecka, ale mogą uzasadniać czasowe wstrzymanie jego wykonania (art. 598¹² § 2 k.p.c.) i podjęcie w tym czasie wszystkich środków, których można rozsądnie oczekiwać, ułatwiających realizację postanowienia powrotowego oraz złagodzenie trudnej dla dziecka sytuacji z tym związanej, w tym odpowiedniego zorganizowania kolejnej próby jego odbioru. W tym czasie rodzic inicjujący postępowanie wykonawcze również może podjąć kroki ułatwiające organizację powrotu dziecka, do czasu rozstrzygnięcia sporu o opiekę”.

Dalej SN wskazał, że: „Nie można także wykluczyć, że okoliczności powstałe w związku z prowadzeniem postępowania wykonawczego, będą miały taki charakter i nasilenie, że – w skrajnych i wyjątkowych przypadkach – mogą uzasadniać potrzebę rozważenia zmiany uprzednio wydanego postanowienia o zleceniu kuratorowi wydania dziecka (art. 577 k.p.c.). System prawny każdorazowo przewiduje rozwiązania, które umożliwiają – w wypadku wystąpienia już po wydaniu prawomocnego orzeczenia istotnych zmian okoliczności (*causa superveniens*) – podjęcie przez Sąd stosownych działań, także wówczas, gdy orzeczeniu przysługuje atrybut wykonalności (por. np. art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., art. 840² k.p.c.)”. W ocenie SN systemowo niespójne byłoby przyjęcie, że w związku z wyłączeniem w procedurze wydania dziecka na podstawie Konwencji haskiej – która ma na celu pełne i rzeczywiste, a nie formalne zabezpieczenie interesów dziecka – stosowania art. 577 k.p.c., taka możliwość została całkowicie i definitywnie wykluczona. Sąd Najwyższy podkreślił, że: „Wyjątkowo, w razie ujawnienia się trwałych przeszkód w wykonaniu orzeczenia i związanych z nimi nowych okoliczności, których sąd nie mógł wziąć pod uwagę przy wydaniu orzeczenia i których nie można przezwyciężyć za pomocą wszelkich środków pozostających do dyspozycji sądu w postępowaniu wykonawczym, może dojść do odmowy wykonania

¹¹ Postanowienie SN z 17 III 2021 r., sygn. akt I CSKP 38/21, OSNC 2021, nr 9, poz. 60.

prawomocnego postanowienia powrotowego, jeżeli kontynuowanie tego postępowania sprzeciwiałoby się najlepszemu interesowi dziecka, w ujęciu chronionym postanowieniami Konwencji haskiej (por. wyroki ETPC z dnia 24 lipca 2003 r., nr 36812/97 i nr 40104/98 w sprawie Sylvester przeciwko Austrii, a także z dnia 8 kwietnia 2008 r., w sprawie PP przeciwko Polsce nr 8677/03 i z dnia 2 listopada 2010 r. w sprawie Serghides przeciwko Polsce nr 31515/04, w których Trybunał nie kwestionował, że istotna zmiana okoliczności może uzasadniać niewykonanie prawomocnego orzeczenia odnośnie wydania dziecka, z tym, że władze krajowe powinny niezwłocznie podjąć wszystkie czynności - których można od nich rozsądnie oczekiwać – w celu ułatwienia wykonania postanowienia powrotowego)".

Obecnie zgodnie z art. 598⁶ k.p.c., jeżeli zobowiązany nie zastosuje się do postanowienia, o którym mowa w art. 598⁵ § 1 lub 2 k.p.c.¹², sąd, na wniosek uprawnionego, zleca kuratorowi sądowemu przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Skutkiem przyjęcia projektu będzie znaczne rozbudowanie wskazanego przepisu, przy jednoczesnym wykreśleniu z § 1 sformułowania „przymusowe”. Uzasadnione jest przypuszczenie, że wykreślenie ww. sformułowania ma charakter pomyłki, ponieważ w kolejnych paragrafach projektowanej regulacji Wnioskodawcy nadal posługują się tym sformułowaniem.

Zgodnie z projektem (projektowany art. 598⁶ § 2 k.p.c.) kurator sądowy ma sporządzać protokół z czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, a jego odpis niezwłocznie przesłać do sądu. Oznacza to dodatkowy obowiązek dla kuratorów. Aktualnie bowiem, jak wynika z § 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych¹³ kurator rodzinny, do którego sąd zwrócił się o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką:

- 1) powiadamia o terminie swoich czynności osoby, o których mowa w art. 598⁹ k.p.c.;
- 2) żąda, w razie potrzeby, pomocy odpowiednich instytucji, w tym organów opieki społecznej;
- 3) sporządza do akt sprawy pisemną notatkę z przebiegu tej czynności.

Wnioskodawcy nie wyjaśnili, czy protokół będzie zastępował notatkę, czy też konieczne będzie sporządzenie zarówno protokołu, jak i notatki.

W literaturze zaznacza się, że notatka powinna być precyzyjna, aby zobrazować czynności kuratora sądowego i innych podmiotów biorących udział w procedurze. Ponadto powinna opisywać zachowanie dzieci i ich rodziców lub opiekunów. Podaje się, że w notatce powinny znaleźć się informacje obejmujące:

¹² Zgodnie z 598⁵ § 2 k.p.c. w postanowieniu o odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką w sprawie prowadzonej na podstawie konwencji haskiej z 1980 r. sąd nakazuje zobowiązanemu zapewnić powrót tej osoby do państwa, w którym bezpośrednio przed naruszeniem prawa wynikającego z władzy rodzicielskiej lub opieki miała miejsce stałego pobytu, w terminie nieprzekraczającym dwóch tygodni od dnia uprawomocnienia się postanowienia.

¹³ Dz. U. z 2003 r. Nr 112, poz. 1064.

1) czynności przygotowawcze (ustalenia dokonane z uprawnionym, ustalenia ze służbami lub osobami, do których kurator zwrócił się o udzielenie pomocy, inne czynności);

2) informacje podstawowe (czas i miejsce wykonania czynności, przebieg odebrania, opis działań podjętych przez kuratora, opis działań innych uczestników);

3) relację opisującą reakcję dziecka i jego rodziców lub opiekunów oraz podsumowanie zakończenia czynności (opis skutków podjętych działań)¹⁴.

W projektowanym art. 598⁶ § 3 k.p.c. określono elementy „protokołu odbioru”. Określenie to może być mylące biorąc pod uwagę, że może nie dojść do „odbioru” osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

W projektowanym art. 598⁶ § 4 k.p.c. wskazano, że „protokół odbioru podpisują wszystkie osoby uczestniczące w czynności”. W praktyce może dojść do trudności w uzyskaniu podpisu od wszystkich osób uczestniczących w procedurze z uwagi na dynamiczność sytuacji w jakiej zwykle odbierana jest osoba podlegająca władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką.

Jak wynika z projektowanego art. 598⁶ § 5 k.p.c. zapis obrazu i dźwięku, o którym mowa w art. 11 pkt 5 ustawy o kuratorach sądowych ma stanowić załącznik do „protokołu odbioru”.

W tym zakresie intencja Wnioskodawców nie jest jasna, ponieważ, art. 11 pkt 5 ustawy o kuratorach sądowych stanowi: „Zawodowy kurator sądowy obowiązany jest do: (...) 5) sygnalizowania sądowi przyczyn przewlekłości postępowania wykonawczego lub innych uchybień w działalności pozasądowych podmiotów wykonujących orzeczone środki”. Jak już zaznaczono, należy przyjąć że obiektywną intencją Wnioskodawców było wskazanie projektowanego art. 11 pkt 6 zamiast obowiązującego art. 11 pkt 5 ustawy o kuratorach sądowych.

Artykuł 598⁹ k.p.c. stanowi w obecnie obowiązującym brzmieniu co następuje: „Przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką i oddanie jej uprawnionemu może nastąpić tylko w obecności uprawnionego albo osoby przez niego upoważnionej lub przedstawiciela instytucji przez niego upoważnionej. Jeżeli żadna z tych osób nie stawia się w terminie wyznaczonym przez kuratora sądowego, czynność nie będzie dokonana. O terminie odebrania nie zawiadamia się zobowiązanego. Kurator sądowy dokonuje przekazania odebranej osoby uprawnionemu albo osobie przez niego upoważnionej lub przedstawicielowi instytucji przez niego upoważnionej, po czym zawiadamia zobowiązanego o dokonaniu tej czynności.”

Na tle wskazanej regulacji przyjmuje się, że ustawodawca określił, że przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką i oddanie jej uprawnionemu może nastąpić tylko w obecności uprawnionego albo osoby lub przedstawiciela instytucji przez niego upoważnionej. Jeśli żadna z tych osób nie stawia się w terminie wyznaczonym przez kuratora sądowego, czynność nie będzie dokonana¹⁵.

Skutkiem przyjęcia projektu będzie wprowadzenie obecności psychologa przy przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej

¹⁴ Ł. Wirkus, *Działania kuratora sądowego w sytuacji odebrania dziecka – procedury i rekomendacje* [w:] *Metodyka pracy kuratora sądowego*, red. K. Stasiak, Warszawa 2024, s. 586.

¹⁵ *Idem.*, s. 584.

pod opieką. W uzasadnieniu do projektu podkreślono, że wytyczne MS dotyczące udziału psychologa w procedurach odebrania są niewystarczające¹⁶. Należy jednak zauważyć, że w powołanym dokumencie wskazano wyłącznie, że: „Przy odbieraniu dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką kurator sądowy może zażądać pomocy psychologa. Psycholog nie bierze udziału w odebraniu dziecka w charakterze biegłego sądowego”. Także w literaturze wskazuje się, że udział psychologa jest wskazany lecz nie obligatoryjny¹⁷. Dodatkowo trzeba odnotować, że z uwagi na brak wystarczającej liczby wykwalifikowanych specjalistów (zob. pkt VI opinii) istnieje ryzyko braku udziału psychologa w procedurze odebrania¹⁸. Wnioskodawcy nie wyjaśnili, czy taka sytuacja skutkować będzie brakiem możliwości przeprowadzenia procedury.

Skutkiem zaproponowanej zmiany będzie także podział art. 598⁹ k.p.c. na trzy paragrafy, bez zmiany jego treści w pozostałym zakresie.

Skutkiem przyjęcia projektu będzie również nałożenie nowego obowiązku na kuratorów polegającego na: „rejestracji przy użyciu środków technicznych obrazu i dźwięku czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką”. Sposób postępowania przy wykonywaniu tych obowiązków ma określić w drodze rozporządzenia Minister Sprawiedliwości.

Skutkiem wprowadzonych zmian, w założeniu Wnioskodawców, ma być „zapewnienie przestrzegania zasady dobra dziecka podczas procedury odebrania małoletnich dzieci oraz zwiększenie transparentności procedury przymusowego odbierania osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką”. Z powyższą tezą co do zasady można się zgodzić, należy jednak pamiętać, że pojęcie „dobra dziecka” należy do tzw. klauzul generalnych, co sprawia, że może

¹⁶ Zob. <https://www.gov.pl/web/sprawiedliwosc/nowe-wytyczne-dotyczace-przymusowego-odebrania-dzieci-priorytetem-bezpieczenstwo-i-ochrona-praw-dzieci>. Zob. m.in. Część II dokumentu: „Zalecenia dotyczące udziału psychologa w procedurze odebrania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką”.

¹⁷ M. Korzeniowski, M. Wojciechowska, *Wzór bezpiecznej procedury przymusowego odebrania dziecka – wytyczne dla kuratorów sądowych i zalecenia dla psychologów*, „Probacja” (artykuł przyjęty do druku).

¹⁸ Na fakt niedostępności psychologów, którzy mogliby wspierać kuratorów zwraca uwagę A. Prusinowska-Marek, *Raport z badania „Wykonanie orzeczeń o przymusowym odebraniu dziecka na podstawie art. 598 6 k.p.c.”* (raport w przygotowaniu). Autorka prowadziła badanie na potrzeby Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości. W badaniu wykorzystano 219 spraw, w których sąd opiekuńczy (wydział rodzinny i nieletnich w sądzie rejonowym albo wydział cywilny, w tym tzw. haski, w sądzie okręgowym) orzekł o przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy lub pozostającej pod opieką. Z badań wynika, że kuratorzy przy odbieraniu dzieci korzystali ze wsparcia psychologów (w 12 sprawach w pierwszej próbie, w 2 sprawach w drugiej próbie, w jednej sprawie w trzeciej próbie i w trzech sprawach w czwartej próbie odebrania dziecka). W pierwszym podejściu do odebrania dziecka kurator uzyskał wsparcie psychologa z: Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej (2 sprawy), Ośrodka Interwencji Kryzysowej (5 spraw), szkoły podstawowej z której było odbierane dziecko (2 sprawy), Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie (2 sprawy) i Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii, z którego było odbierane dziecko (1 sprawa). A. Prusinowska-Marek podkreśla, że niewielki odsetek spraw, w których kurator korzystał ze wsparcia psychologa, nie oznacza, że kuratorzy nie potrzebują takiej pomocy, ale świadczy o niedostępności takiego wsparcia dla kuratorów. Ponadto na pytanie „czy w podanym okresie (od 01.01.2024 r. do 30.06.2025 r.) zdarzyło się w Zespole, że podmiot, do którego się zwracał kurator o udzielenie mu pomocy w wykonaniu czynności „przymusowe odebranie”, odmówił kuratorowi udzielenia takiej pomocy?” wśród 34 odpowiedzi twierdzących 16 dotyczyło odmowy udziału w czynności psychologa.

być różnie interpretowane¹⁹. Trudno zatem jednoznacznie ocenić, czy prawnym skutkiem wprowadzonych zmian będzie wzmocnienie zasady ochrony dobra małoletniego. Przykładowo w określonych okolicznościach, tj. choroba dziecka, nagrywanie go może naruszać jego dobro, czego jak się wydaje Wnioskodawcy nie analizowali.

Projekt był przedmiotem analiz Biura Ekspertyz i Oceny Skutków Regulacji Kancelarii Sejmu (BEOS) dotyczących zgodności z prawem Unii Europejskiej²⁰. Omawiany projekt był także przedmiotem analizy BEOS w trybie art. 95a ust. 3 regulaminu Sejmu²¹.

W ramach konsultacji społecznych²² zwrócono uwagę m.in. na fakt, że projekt nie zakłada zmian w ustawie z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji²³, podczas gdy zmiana powinna przyznawać większe uprawnienia Policji²⁴. Zaznaczono także, że z projektu nie wynika, czy psycholog, który ma być obecny podczas procedury odebrania, to psycholog z listy biegłych sądowych, czy dowolny psycholog np. z poradni psychologiczno-pedagogicznej²⁵.

2.

Opiniowany projekt dotyczy prawa do ochrony życia prywatnego i rodzinnego, zagwarantowanego w art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (EKPC). Proponowane zmiany zmierzają do złagodzenia ingerencji organów władzy publicznej w wymienione prawo i ograniczenia traumy dla dzieci. W tym zakresie opiniowany projekt nie nasuwa wątpliwości z punktu widzenia EKPC.

Istnieją racje przemawiające za zaproponowanym w projekcie przepisem potwierdzającym możliwość zmiany wydanego orzeczenia na etapie jego wykonywania (art. 1 pkt 1 projektu przewidujący odpowiednie stosowanie art. 577 k.p.c.). Z drugiej strony jednak zaproponowane rozwiązanie może zostać odczytane jako rozszerzenie zakresu wyjątków od zasady *res iudicata* i zaproszenie do szerszego korzystania z tej kompetencji. Korzystanie z kompetencji przewidzianej w nowym przepisie będzie wymagać zaistnienia wyjątkowych, szczególnie poważnych racji, w przeciwnym przypadku mogłoby dojść do naruszenia 6 EKPC,

¹⁹ O definicjach dobra dziecka w literaturze i w orzecznictwie zob. D. Wybrańczyk, *Sytuacja prawna małoletniego dziecka rozwodzących się rodziców*, Warszawa 2022, s. 40 i n.

²⁰ *Opinia w sprawie zgodności z prawem Unii Europejskiej poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Karina Anna Bosak)*, opinia BEOS z 28 X 2025 r., BEOS-WPEiM-2251/25. Z konkluzji opinii wynika, że: „Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw nie jest objęty zakresem prawa Unii Europejskiej”.

²¹ *Opinia w sprawie stwierdzenia, czy poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw (przedstawiciel wnioskodawców: poseł Karina Anna Bosak) jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu*, opinia BEOS z 28 X 2025 r., BEOS-WPEiM-2252/25. Z konkluzji opinii wynika, że: „Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego i niektórych innych ustaw nie jest projektem ustawy wykonującej prawo Unii Europejskiej w rozumieniu art. 95a regulaminu Sejmu.”.

²² ID komentarza: 90330.

²³ Dz. U. z 2025 r. poz. 636, ze zm.

²⁴ ID komentarza: 90725.

²⁵ ID ankiety: 477605.

gwarantującego prawo do rozpatrzenia sprawy przez sąd i do wykonania wydanego orzeczenia w rozsądnym terminie.

VI. Skutki społeczne projektowanej ustawy

A) Podmioty, na które wpływa projekt:

1. sądy wydające orzeczenia o przymusowym odebraniu dziecka, czyli przede wszystkim wydziały rodzinne i nieletnich w sądach rejonowych (sądy rodzinne); według stanu na dzień 31 grudnia 2024 r. we wszystkich 319 sądach rejonowych były wydziały rodzinne i nieletnich²⁶; rozpatrywać te sprawy mogą także wydziały cywilne w sądach okręgowych (47 sądów)²⁷;
2. dzieci jako osoby podlegające władzy rodzicielskiej lub pozostające pod opieką, wobec których sąd wydał postanowienie o przymusowym przekazaniu; w świetle statystyk dotyczących wpływu spraw dotyczących czynności przymusowego odbioru jest to ponad 1 200 osób rocznie²⁸;
3. rodzice i opiekunowie małoletniego jako osoby zobowiązane na mocy orzeczenia sądu do przekazania dziecka podlegającego procedurze przymusowego odbioru;
4. rodzice lub osoby reprezentujące instytucje jako osoby uprawnione do przejęcia opieki nad dzieckiem;
5. zawodowi kuratorzy sądowi jako osoby odpowiedzialne za wykonanie orzeczenia sądu i przeprowadzenie procedury przymusowego odbioru; w Polsce jest ogółem 5 144 kuratorów zawodowych²⁹; na koniec 2020 r. w kurateli rodzinnej zatrudnionych było 2 273 kuratorów zawodowych, wspomaganych przez 11 249 kuratorów społecznych³⁰; natomiast na podstawie statystyk sądowych można szacować, że rocznie w czynności związane z przymusowym odbiorem dziecka zaangażowanych jest nie mniej niż 1 700 sądowych kuratorów rodzinnych³¹;
6. przedstawiciele instytucji publicznych, którzy mogą – zależnie od sytuacji i koncepcji działania przyjętej przez kuratora sądowego – być delegowani do udziału w bezpośredniej realizacji procedury przymusowego odbioru:
 - policjanci delegowani do udziału w procedurze na wniosek kuratora;

²⁶ *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2025*, Główny Urząd Statystyczny, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2025,1,27.html>.

²⁷ D. Mróz-Szarmach, *Sądownictwo rodzinne w Polsce i wybranych krajach europejskich*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2025. s. 9. https://iws.gov.pl/wp-content/uploads/2025/09/2025_PrawoR_D_Mroz-Szarmach_Sadownictwo_rodzinne_w_Polsce_i_wybranych_krajach_europejskich.pdf.

²⁸ Dane przekazane BEOS z Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości pismem z dnia 28 listopada 2025 r. Wpływ spraw dotyczących przymusowego oddania dziecka: 2022 r. - 1 256 spraw; w 2023 r. – 1 281 spraw, w 2024 r. – 1 234 sprawy.

²⁹ *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2025...*, op. cit.

³⁰ Za: S. Stasiorowski, A. Lewicka-Zelent, *Wybrane aspekty pracy z rodziną w opinii kuratorów sądowych*, Family Forum 2022, (PDF) [Wybrane aspekty pracy z rodziną w opinii kuratorów sądowych](#).

³¹ Dane przekazane BEOS z Departamentu Spraw Rodzinnych i Nieletnich Ministerstwa Sprawiedliwości pismem z dnia 28 listopada 2025 r.

- pracownicy instytucji opieki nad dziećmi do lat 3 (żłobków, klubów dziecięcych) delegowani do udziału w procedurze na wniosek kuratora;
- pracownicy instytucji systemu oświaty (przedszkoli, szkół) delegowani do udziału w procedurze na wniosek kuratora;
- pracownicy instytucji systemu pomocy społecznej (ośrodków pomocy społecznej, Centrów Usług Społecznych) delegowani do udziału w procedurze na wniosek kuratora;

7. psycholodzy jako grupa zawodowa, której członkowie zyskują szerszą możliwość realizacji zadań związanych z procedurą przymusowego odbioru; według *Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności* w III kwartale 2023 r. liczba osób deklarujących posiadanie zawodu wyuczonego psychologa, a jednocześnie mająca co najmniej wykształcenie wyższe, wyniosła 129 tys. osób, natomiast według danych o strukturze wynagrodzeń liczba zatrudnionych w grupie zawodów „Psycholodzy i pokrewni” wyniosła w 2022 r. ok 9,7 tys. osób³²; brak jest dostępnych danych o liczbie psychologów mogących z tytułu przygotowania zawodowego podjąć się wskazanej w projekcie roli (przy braku formalnego określenia wymogów kwalifikacyjnych należy założyć, że będą określać je kuratorzy), w tym psychologów zatrudnionych w instytucjach, z którymi współpracuje kurator sądowy przygotowując i prowadząc procedurę przymusowego odbioru³³ (istnieją przesłanki świadczące o brakach kadrowych jeśli chodzi o zatrudnienie psychologów w instytucjach mogących współpracować z kuratorem np. w szkołach³⁴).

B) Wpływ na społeczeństwo:

W świetle uzasadnienia projektu i DSR regulacja ma na celu przede wszystkim poprawę przebiegu procedury przymusowego odbioru pod kątem jak najlepszej ochrony praw i stanu psychicznego dziecka. Ma się temu przysłużyć m.in. obligatoryjny zapis dźwięku i obrazu przebiegu odbioru przez kuratora sądowego (aby wzmocnić transparentność procedury) oraz wymóg obecności psychologa. U podstaw projektu leży przekonanie, że przymusowe odbiory są dokonywane stosunkowo często oraz przebiegają w warunkach, które mogą prowadzić do traumatyzacji dzieci.

Wnioskodawcy nie przedstawiają pogłębionej diagnozy natury problemów prowadzących do traumatyzacji dzieci podlegających przymusowemu odbiorowi.

³² Dane przytoczone za: *OSR do rządowego projektu ustawy o zawodzie psychologa oraz samorządzie zawodowym psychologów*, 20.11.2024 r., Rządowe Centrum Legislacji, <https://legislacja.gov.pl/docs/2/12386703/13067177/13067178/dokument695387.pdf>.

³³ Należy zauważyć, że wzór bezpiecznej procedury przymusowego odebrania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką zawierający wytyczne dla psychologów dotyczy psychologów zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w rozumieniu ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2025 poz. 1214.), w jednostkach organizacyjnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w rozumieniu ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2025 r. poz. 49, 1301.), w jednostkach systemu oświaty w rozumieniu ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2024 r. poz. 737 ze zm.) lub zatrudnionego w organizacjach lub innych organach lub instytucjach państwowych, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych w zakresie ich działania.

³⁴ Zob. *Pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna dla dzieci i młodzieży*, Informacja o wynikach kontroli, NIK, Warszawa, kwiecień 2024, *Niewydolna pomoc psychologiczna i psychoterapeutyczna dla dzieci i młodzieży* - Najwyższa Izba Kontroli.

Utrudnia to ocenę skutków społecznych regulacji. Argumentacja Wnioskodawców opiera się na założeniu, że przedstawione w mediach zachowania dzieci w trakcie realizacji procedury przymusowego odbioru świadczą o tym, że realizacja orzeczenia sądu nie służy ich dobru, a osoby zaangażowane w procedurę nie działają profesjonalnie i z należytą dbałością o dobro dziecka. Takie traktowanie audiowizualnych relacji z przebiegu procedury budzi wątpliwości. Przykładem problemów wynikających z rozpowszechniania i interpretacji tego rodzaju nagrań może być nagłośniona medialnie sprawa z Głogowa. Stała się ona przedmiotem interwencji Rzecznika Praw Dziecka i Rzecznika Praw Obywatelskich³⁵. Badana była również przez prokuraturę, która umorzyła śledztwo³⁶. Sprawa ta pokazała również skalę możliwych nieetycznych działań w mediach społecznościowych, w których wykorzystywane były akta sądowe i opinie biegłych³⁷. Krajowa Rada Kuratorów Sądowych na jej kanwie wydała komunikat w którym odniosła się m.in. do problemu oskarżeń o traumatyzację dzieci: „praktyka pokazuje, że zanim dojdzie do rozstrzygnięć sądowych dzieci są na ogół przez dłuższy czas przetrzymywane przez osoby nieuprawnione do wykonywania pieczy nad nimi i w tym czasie na ogół podlegają bardzo intensywnym oddziaływaniom ze strony tych osób. Działania te najczęściej ukierunkowane są na zdeprecjonowanie wizerunku rodzica uprawnionego do wykonywania pieczy nad nimi i wywołania u dziecka konfliktu lojalnościowego. Stąd niejednokrotnie w sytuacji wykonania orzeczenia o przymusowym odebraniu reakcje dzieci są bardzo emocjonalne płaczą krzyczą okazują lęk czy wręcz czynnie bronią się przed przekazaniem ich pod pieczę. Dlatego kuratorzy sądowi w miarę możliwości posiłkują się pomocą psychologa co miało miejsce w przedmiotowej sprawie”³⁸. W takich sytuacjach obecność i działanie psychologa może tylko w ograniczonym zakresie wpłynąć na skalę emocji i przebieg zdarzeń. Krajowa Rada Kuratorów Sądowych podkreśliła w swoim komunikacie, że możliwości obrony kuratorów sądowych w przestrzeni publicznej są ograniczone ze względu na obowiązywanie tajemnicy służbowej.

Ponadto, dokumentacja audiowizualna tylko pozornie oddaje w pełni przebieg wydarzeń, a jej zastosowanie może wpływać na przebieg interwencji. Tego typu zapis powinien być analizowany w kontekście szerszej wiedzy o danej sprawie i wcześniejszych wydarzeniach. Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego podnosi natomiast problem obarczenia kuratora sądowego – który jest koordynatorem

³⁵ *Interwencja RPO w sprawie odebrania ojcu małoletniego dziecka*, 12.03.2025, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-odebranie-dziecka-ojcu-interwencja-policja-prokuratura-sad-kurator>. *Dramatyczne sceny z udziałem dziecka we wsi pod Głogowem. Na oczach policji i kuratora sądowego*, 01.03.2025, <https://myglogow.pl/pl/11-dzieje-sie/165813-dramatyczne-sceny-z-udzialem-dziecka-we-wsi-pod-glogowem.html>. *Odebranie 11-letniego dziecka ojcu: kontrowersje wokół procedur i decyzji sądu rodzinnego*, 25.03.2025, <https://skutecznyadvokat.pl/arttykul/309/odebranie-11-letniego-dziecka-ojcu-kontrowersje-wokol-procedur-i-decyzji-sadu-rodzinnego>.

³⁶ Prokuratura w Głogowie: Przymusowe odebranie dziecka zgodne z prawem. Śledztwo umorzone <https://youtu.be/vyk4sSMiS5w?is=e4Fz5mWqVnxzXBP8>.

³⁷ Zob. *Nieznane fakty w sprawie Olka z Głogowa. Nieoczekiwany spór z Filipem Chajzerem*, <https://przegladsportowy.onet.pl/esportmania/influencerzy/nieznane-fakty-w-sprawie-olka-z-glogowa-nieoczekiwany-spor-z-filipem-chajzerem/p9kqvdp>.

³⁸ Komunikat Krajowej Rady Kuratorów w sprawie przekazu dotyczącego przymusowego odebrania dziecka opublikowany na oficjalnej stronie Rady na Facebooku.

i głównym wykonawcą procedury – „technicznym zadaniem” nagrywania przebiegu zdarzeń³⁹. Według KRS rejestracja przebiegu zdarzeń jest „nadmiarowa”⁴⁰.

Istotny kontekst wdrażania projektu stanowi ograniczone społeczne zaufanie do sądów. Badania opinii pokazują, że spośród osób, które mają bezpośrednie doświadczenia sądowe (w ostatnim pięcioleciu osobiście coś w sądzie załatwiały lub ktoś z rodziny czy znajomych miał w nim jakieś sprawy), prawie połowa (49%) negatywnie ocenia pracę sądów, zwracając szczególnie uwagę na przewlekłość postępowań. Część badanych (13%) uskarżała się na niesprawiedliwość wyroków, rozmiłanie się orzeczeń z potocznym poczuciem sprawiedliwości, a także nierówne traktowanie „klientów” sądów, w zależności od ich pozycji społecznej czy statusu majątkowego. Mówiono również o prawniczych manipulacjach i nieprzejrzystości postępowań⁴¹. Gdyby na skutek niezgodnych z prawem działań dokumentacja trafiła do mediów może być wykorzystywana także dla społecznego deprecjonowania kuratorów i sądów.

Odnosząc się do skutków obowiązkowej obecności psychologa należy zauważyć, że generalnie pewien zakres wiedzy psychologicznej powinien być udziałem wszystkich osób profesjonalnie zaangażowanych w przeprowadzanie procedury odbioru dziecka. Wiedza psychologiczna jest elementem kanonu przygotowania zawodowego rodzinnego kuratora sądowego, czego wyrazem są m.in. warunki wejścia do tego zawodu. Zgodnie z ustawą o kuratorach zawód ten mogą podjąć obok absolwentów prawa także absolwenci studiów psychologicznych, pedagogicznych⁴², a aplikacja kuratorska obejmuje zarówno w aspekcie teoretycznym jak i praktycznym zagadnienia psychologiczne.

Wprowadzony w 2025 r. wzór bezpiecznej procedury przymusowego odebrania dziecka podlegającego władzy rodzicielskiej lub pozostającego pod opieką (dalej: Wytyczne)⁴³ stanowi próbę doprecyzowania roli psychologa w tym procesie. W myśl dokumentu „(r)olą psychologa obecnego przy tej czynności jest pomoc kuratorowi sądowemu i innym zaangażowanym osobom w nawiązaniu kontaktu z dzieckiem, wskazaniu adekwatnych do jego poziomu rozwoju sposobów komunikowania się z nim oraz podejmowanie działań ukierunkowanych na wyciszenie emocji dziecka, ewentualnie także osób dorosłych zaangażowanych w czynność”. Jednocześnie, zapewne na skutek doświadczeń kuratorów sądowych związanych z udziałem psychologa w realizacji procedury, w Wytycznych zawarto także elementy swego rodzaju „negatywnej definicji roli psychologa” zastrzegając, że „(p)sycholog nie powinien zakłócać przebiegu czynności, próbować wpływać na decyzje podejmowane przez kuratora sądowego ani dokonywać doraźnej oceny sytuacji opiekuńczo-wychowawczej dziecka”. Treść zaleceń można odczytać jako

³⁹ Uwagi do poselskiego projektu..., 25 listopada 2025 r., Sąd Najwyższy Biuro Studiów i Analiz, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/8D82B1323CE020DBC1258D4D0049DF17/%24File/1892-002.pdf>.

⁴⁰ Przewodniczący Krajowej Rady Sądownictwa, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/11A6E887A90E87CFC1258D530030FC7E/%24File/1892-003.pdf>.

⁴¹ Społeczne oceny wymiaru sprawiedliwości, Komunikat CBOS, lipiec 2022 https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2022/K_095_22.PDF.

⁴² Art. 5 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych.

⁴³ Nowe wytyczne dotyczące przymusowego odbierania dzieci. Priorytetem bezpieczeństwo i ochrona praw dzieci - Ministerstwo Sprawiedliwości - Portal Gov.pl.

postulat zaniechania wszelkich ewentualnych wątpliwości co do orzeczenia sądu: „(p)sycholog winien pamiętać, że orzeczenie o przymusowym odebraniu dziecka zapada wtedy, gdy dostępne formy pomocy rodzinie (nadzór kuratora sądowego, asystent rodziny, rodzina wspierająca itp.) zostały wyczerpane lub opiekunowie uporczywie unikali bądź odmawiali współpracy z pomocą społeczną, kuratorem sądowym lub nie stosowali się do orzeczenia sądu, a przekazanie dziecka pod opiekę uprawnionemu ma na celu odizolowanie go od krzywdzącego środowiska opiekuńczo-wychowawczego i zapewnienie właściwego zabezpieczenia jego wszystkich potrzeb”. Jednocześnie Wytyczne zawierają wprost postulat by psycholog, „do którego skierowano żądanie o udział w czynności odebrania dziecka” dokonał krytycznej oceny: własnych kompetencji w zakresie udziału w odebraniu dziecka; swoich przekonań i postaw wobec odebrania dziecka, zwłaszcza jeżeli będzie ono odbierane rodzicom, gotowości do poświęcenia czasu, którego długości nie da się z góry oszacować, w terminie wskazanym przez kuratora sądowego.

Wytyczne dobitnie obrazują złożoność i trudność roli psychologa w tej procedurze, a także wielość i pewną niedookreśloność związanych z nią oczekiwań. Może to zniechęcać część psychologów do podjęcia się tej zawodowej roli. W warunkach projektowanego obowiązkowego udziału psychologów może to skutkować realną trudnością w zapewnieniu obecności psychologa lub ryzykiem „fasadowego udziału” opartego na nieformalnej „umowie”, że chodzi głównie o spełnienie „formalnego wymogu”, a oczekiwania wobec takiej osoby są ograniczone.

Obowiązkowy udział psychologa w procedurze stawia pytanie o zasady dotyczące jego zatrudnienia, w tym wynagrodzenia. Wydaje się, choć w kontekście wdrażania projektu wymagałoby to badań, że obecnie w praktyce udział psychologów w dużej mierze opiera się na współpracy kuratorów sądowych z instytucjami zatrudniającymi psychologów, co może uchylać zagadnienie ich gratyfikacji, bowiem udział jest traktowany jako element obowiązków, ale też umożliwiać odmowę udziału w procedurze. Kuratorzy, którzy odpowiadają za przebieg procedur, w tym inicjują udział w niej przedstawicieli innych instytucji, muszą mieć możliwość określenia warunków pracy psychologa, np. kiedy poszukują przedstawicieli tego zawodu na rynku pracy.

Dodajmy, że także w konsultacjach społecznych podnoszono zagadnienie doprecyzowania regulacji dotyczących udziału psychologów. Stawiano pytania, czy „ma być to psycholog z listy biegłych sądowych, psycholog z innej listy lub rejestru, jakkolwiek psycholog, psycholog z poradni psychologiczno-pedagogicznej?”⁴⁴. Podobnie, Krajowa Rada Sądownictwa wskazała na konieczność dookreślenia statusu psychologa, w szczególności, czy powinien być on biegłym sądowym, a jego zapewnienie leży po stronie sądu⁴⁵.

⁴⁴ ID komentarza: 91231.

⁴⁵ Pismo Przewodniczącego Krajowej Rady Sądownictwa KRS, <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/11A6E887A90E87CFC1258D530030FC7E/%24File/1892-003.pdf>.

C) Konsultacje społeczne:

Konsultacje społeczne projektu cieszyły się ograniczonym zainteresowaniem – wzięło w nich udział 25 osób. Zdecydowana większość konsultujących popierała zaproponowane zmiany (19 osób). Zwolennicy postrzegali projekt jako gwarantujący prawną ochronę dobra dziecka⁴⁶, transparentność procedur⁴⁷, opiekę psychologiczną⁴⁸. Podkreślali, że zaproponowane rozwiązania są proste w wykonaniu, a jednocześnie dbają w odpowiednim stopniu o każdą stronę wspomnianej sytuacji⁴⁹. Zdaniem komentujących regulacja przyczyni się do zwalczania licznych, skandalicznych przykładów traumatyzującego odbioru dzieci⁵⁰. Argumentowano ponadto, że warunki, w jakich zapadają orzeczenia dotyczące dzieci oraz warunki odbioru dzieci winny być przewidziane przez prawo w sposób wyjątkowo ostrożny i projekt powinien być skonsultowany z osobami, które na co dzień zajmują się takimi sprawami (sędziowie, pracownicy sądów, kuratorzy sądowi, kuratorzy społeczny, psycholodzy)⁵¹. Zwracano również uwagę, że obecność psychologa podczas takiej interwencji wygeneruje dodatkowe koszty, które być może wymagają uwzględnienia w budżecie⁵².

Na kanwie projektu sformułowano też odosobnioną opinię, że wobec trudności ze skutecznością procedury zmiana powinna nadawać większe uprawnienia policji, w związku z postanowieniom sądów: „jeżeli sąd ustala widzenia dziecka z rodzicem, policja powinna mieć prawo siłą odebrać dziecko, rodzicowi który nie przestrzega postanowienia sądu”⁵³.

VII. Skutki gospodarcze projektowanej ustawy

W ocenie Wnioskodawców zawartej w DSR projektowane rozwiązanie nie wywoła skutków gospodarczych. Należy zgodzić się z tą oceną, gdyż proponowana ustawa nie będzie mieć wpływu na gospodarkę, w tym dynamikę PKB, na rynek pracy, czy na stopę inflacji. Projekt nie powoduje również zwiększenia wydatków przedsiębiorstw.

W konsultacjach społecznych nie wpłynęły komentarze do projektu, które zawierałyby istotne informacje odnoszące się do skutków gospodarczych.

VIII. Skutki projektowanej ustawy dla sektora finansów publicznych

Wnioskodawcy projektu w DSR wskazują, że proponowane przepisy nie dotyczą wpływu na sektor finansów publicznych, w tym na budżet państwa i budżety jednostek samorządu terytorialnego.

⁴⁶ ID komentarza: 89507; ID komentarza: 92324.

⁴⁷ ID komentarza: 90330,

⁴⁸ ID komentarza: 90570.

⁴⁹ ID komentarza: 92580.

⁵⁰ ID komentarza: 90682.

⁵¹ ID komentarza: 91231.

⁵² ID komentarza: 90330.

⁵³ ID komentarza: 90725.

W odniesieniu do ustalenia wpływu projektu na sektor finansów publicznych istotne znaczenie mogą mieć proponowane regulacje przewidujące i) obowiązek rejestrowania odbioru dziecka za pomocą zapisu obrazu i dźwięku, w tym również określony sposób przechowywania tych materiałów, oraz ii) obowiązkowy udział psychologa w procedurze odbioru osoby. Należy wskazać, że wynagrodzenie zasadnicze kuratorów zawodowych wraz z dodatkami przysługującymi do wynagrodzenia oraz ryczałty kuratorów sądowych, a także koszty obsługi kuratorów pokrywane są ze środków budżetu państwa. Na tle proponowanej zmiany należy zwrócić ponadto uwagę na przepis § 9 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych⁵⁴, zgodnie z którym kurator rodzinny, do którego sąd zwrócił się o przymusowe odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką ma prawo żądać, w razie potrzeby, pomocy odpowiednich instytucji, w tym organów opieki społecznej. Uwzględniając powyższe regulacje, należy uznać, że projekt w ograniczonym zakresie może wpływać na sektor finansów publicznych, a ewentualne dodatkowe koszty powstałe w związku z proponowanymi regulacjami będą musiały zostać pokryte w ramach obowiązujących limitów wydatków.

Warto podkreślić, że Krajowa Rada Sądownictwa wskazała, że wprowadzenie wymogu rejestrowania obrazu i dźwięku z przebiegu czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką wywoła konieczność wyposażenia w odpowiedni sprzęt techniczny wszystkich sądów rejonowych na potrzeby zespołów kuratorskiej służby sądowej wykonujących orzeczenia w sprawach rodzinnych i nieletnich⁵⁵. Należy przyjąć, że koszty związane z powyższym wymogiem powinny zostać pokryte w ramach obowiązujących limitów wydatków.

IX. Inne skutki projektowanej ustawy

Nie zidentyfikowano innych skutków wejścia w życie projektowanej ustawy.

X. Zmiana obciążeń administracyjnych

W świetle projektowanej regulacji dodatkowe obciążenia wynikać będą z nałożenia na kuratorów sądowych obowiązku rejestrowania przy użyciu środków technicznych obrazu i dźwięku czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Koszty z tym związane powinny zostać pokryte w ramach obowiązujących limitów wydatków.

⁵⁴ Dz. U. z 2014 r., poz. 989.

⁵⁵ <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/11A6E887A90E87CFC1258D530030FC7E/%24File/1892-003.pdf>.

XI. Konkluzje

1. Skutki prawne: 1. Skutkiem przyjęcia projektu będzie m.in. wyraźne dopuszczenie możliwości zmiany postanowienia (nawet prawomocnego), i o ile wymaga tego dobro osoby, której postępowanie dotyczy, w postępowaniach o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. Ponadto skutkiem przyjęcia projektu będzie wprowadzenie obecności psychologa przy przymusowym odebraniu osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką. W tym zakresie należy podkreślić, że ze względu na niedobory kadrowe istnieje ryzyko braku udziału psychologa w procedurze odebrania. Wnioskodawcy nie wyjaśnili, czy taka sytuacja będzie skutkować brakiem możliwości przeprowadzenia procedury. Skutkiem przyjęcia projektu będzie również nałożenie nowego obowiązku na kuratorów polegającego na rejestrowaniu czynności związanych z przymusowym odebraniem, a także związanego z koniecznością sporządzenia protokołu z czynności związanych z przymusowym odebraniem osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką oraz przesłaniem go do sądu. Wnioskodawcy nie wyjaśnili stosunku między pojęciami „protokołu” (przewidziany w projekcie) i „notatki” sporządzanej obecnie przez kuratora. Wnioskodawcy przyjęli, że nagrywanie małoletniego jest zawsze zgodne z jego dobrem, nie odnieśli się jednak do sytuacji szczególnych, w których nagrywanie może naruszać dobro małoletniego.

2. Art. 1 pkt 1 projektu, przewidujący odpowiednie stosowanie art. 577 K.p.c., może nasuwać pewne wątpliwości z punktu widzenia art. 6 EKPC.

2. Skutki społeczne: Proponowana regulacja, choć motywowana potrzebą wzmocnienia ochrony dzieci w sytuacjach przymusowego odbioru, opiera się na ograniczonej diagnozie stanu rzeczy i nie daje pewności co do skuteczności w redukowaniu traumatyzacji dzieci poddanych tej procedurze. Sam charakter procedury sprawia, że całkowite wyeliminowanie silnych reakcji emocjonalnych dziecka jest niemożliwe. Jednocześnie obowiązek pełnej dokumentacji audiowizualnej, choć potencjalnie zwiększa transparentność, generuje poważne ryzyka społeczne: materiał pozbawiony kontekstu może być łatwo zinterpretowany w sposób wprowadzający w błąd, a jego ewentualne nieuprawnione ujawnienie w przestrzeni publicznej sprzyjałoby manipulacji i podważaniu zaufania do instytucji wykonujących orzeczenia sądowe.

Projektowany wymóg obecności psychologa w procedurze przymusowego odbioru może przyczynić się do zapewnienia dodatkowego wsparcia dziecku, jednak w sytuacji braku psychologów dobrze przygotowanych i chcących podjąć się tej roli, mogą występować sytuacje wstrzymanie procedury oraz przedłużanie stanu niepewności.

3. Skutki gospodarcze: Projektowane rozwiązanie nie będzie mieć wpływu na gospodarkę, w tym w szczególności nie wpłynie na przedsiębiorców, konsumentów ani na rynek pracy.

4. Skutki finansowe: Projekt w ograniczonym zakresie może wpływać na sektor finansów publicznych, a ewentualne koszty wynikające z proponowanych regulacji powinny zostać pokryte w ramach obowiązujących limitów wydatków.

5. Rozwiązania zagraniczne: W państwach członkowskich OECD/UE stosowane są różne rozwiązania mające na celu zapewnienie przestrzegania zasady dobra dziecka podczas procedury przymusowego odbierania małoletnich. W zakresie obecności psychologa przy przymusowym przekazaniu dziecka w większości państw członkowskich UE nie istnieje ustawowy wymóg stałej obecności psychologa przy fizycznym przekazaniu dziecka. Psycholog może zostać włączony ad hoc decyzją sądu lub organu wykonującego (np. służb ochrony dziecka/kuratora).

Autorzy:

Bartosz Pawłowski, ekspert ds. legislacji (pkt I-III)

dr Danuta Adamiec, specjalista w Wydziale Oceny Skutków Regulacji (pkt IV, XI.5)

dr Daniela Wybrańczyk, ekspert ds. legislacji (pkt V.1, X, XI.1.1)

prof. Krzysztof Wojtyczek, ekspert ds. legislacji (pkt V.2, XI.1.2)

Justyna Osiecka-Chojnacka, specjalista ds. społecznych (pkt. VI, X, XI.2)

dr Kamilla Kurczewska, specjalista ds. systemu gospodarczego (pkt. VII, X, XI.3)

Monika Korolewska, specjalista ds. finansów publicznych (pkt. VIII, X, XI.4)

Akceptował:

Wicedyrektor Biura Ekspertyz
i Oceny Skutków Regulacji

Ziemowit Cieślik

/podpisano elektronicznie/